

DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.322-332

УДК 725

Савчук О.М.,

oksana_d19@i.ua, ORCID: 0000-0003-0706-0754,

Університет Короля Данила, Івано-Франківськ

АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ БУДІВЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Висвітлено особливості архітектурно-планувальної структури адміністративних будівель підприємств нафтогазового комплексу кін ХІХ – поч. ХХ ст. на території Івано-Франківської та Львівської областей. Проведено аналіз архівних матеріалів: генеральних планів, ситуаційних схем, планів, фасадів та розрізів. В таблицях подано характеристику досліджуваних об'єктів: місце розташування, рельєф території, аналіз об'ємно-планувальної структури, конструктивні особливості, архітектурні вирішення фасадів (оздоблювальні деталі та декоративні елементи, що в сукупності утворюють певні стилістичні особливості).

Частина об'єктів, зокрема будівель та споруд, збереглись до теперішнього часу. Вони є цінною історичною, містобудівною та архітектурною спадщиною, яка потребує, в першу чергу, детального дослідження. Аналіз об'єктів збережених будівель проведено за такою схемою: 1. Місце розташування. 2. Аналіз архівних матеріалів. 3. Співставлення з картою Google архівних ситуаційних схем та генеральних планів, натурні обстеження з допомогою яких виявлено збережені будівлі та проведено аналіз сучасного стану. 4. Класифікація будівель. 5. Опис архітектурно-планувальних особливостей.

У роботі вперше висвітлено питання дослідження адміністративних будівель підприємств нафтогазового комплексу кін. ХІХ – поч. ХХ ст. В результаті здійснено характеристику архітектурно-планувальних особливостей. За допомогою методу натурних досліджень виявлено сучасний стан об'єктів та ряд чинників, що впливають на їх збереження й подальше використання будівель та територій промислових підприємств.

Ключові слова: планувальна організація; адміністративні будівлі підприємств, архітектурні вирішення фасадів; об'ємно-планувальні особливості; підприємства НГК кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Постановка проблеми. У період кін. ХІХ – поч. ХХ ст. на території Івано-Франківської та Львівської областей зосереджувалась велика кількість

підприємств нафтогазової галузі. Однак, у теперішній час більша частина об'єктів перебуває в напівзруйнованому стані або і зовсім не збереглась. Цьому сприяли воєнні дії періоду Першої та Другої світових війн, де стратегічні об'єкти, в тому числі й нафтогазової галузі, були зруйновані. На їх місці «виростають» нові, які не пов'язані з цією сферою та в теперішній час знаходяться у приватній власності. Від колишніх потужних підприємств залишилися окремі будівлі та споруди, які перебувають у задовільному стані та потребують ремонтно-реставраційних робіт. Питання дослідження архітектурно-планувальних особливостей таких будівель на сьогодні є невисвітленим та актуальним.

Формулювання мети статті. Провести комплексний аналіз архітектурно-планувальних особливостей адміністративних будівель підприємств нафтогазової галузі кін. XIX – поч. XX ст. на території Івано-Франківської та Львівської областей. Визначити об'ємно-планувальні, стильові та конструктивні особливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості архітектурно-планувальних вирішень та містобудівних особливостей промислових територій у своїх працях описують такі науковці: Ганець С. В., Сеньковська Я. Т., Мазур Т. М., Посацький Б. С. Загальні вимоги, типологія та проектування промислових будівель описані у працях Житкової Н. Ю., Гетун Г. В., Васильченко О. В.

Питання аналізу нафтогазових об'єктів, зокрема, адміністративних будівель кін. XIX – поч. XX ст. вищезгадані та інші автори не висвітлюють. Тому воно залишається актуальним та таким, що потребує дослідження.

Виклад основного матеріалу. Історично так склалось, що територія Івано-Франківської та Львівської областей входили до складу Східної Галичини. В той час відбувався значний розвиток нафтових промислів, велось будівництво таких нафтопереробних та нафтоперегінних заводів як: завод Шрайнера і Герца (1848) [1], завод у м. Болехів (1848), завод у смт Печеніжин (1882), завод у м. Надвірна (1902-1907), Державний завод мінеральних масел «Polmin» у м. Дрогобич (1909) та ін.

Події, що відбулись у період Першої та Другої світових війн спричинили занепад нафтогазової галузі та його підприємств. Так, у газеті «Кур'єр Галицький» Анджей Петрушка згадує про те, що завод «Polmin» (м. Дрогобич), який став найбільшим та найсучаснішим на той час у Європі, був частково зруйнованим у 1939 та 1944 рр. [2]. Таким самим чином був повністю зруйнований нафтопереробний завод у м. Болехів [3]. Про його існування та потужності можемо дізнаватись тільки з архівних джерел [4]. Велика частина будівель та споруд були знищені та не збереглись до теперішнього часу, а ті, які

вціліли, потребують комплексного дослідження, зокрема, й адміністративні будинки.

Адміністративні будинки підприємств – будинки, у яких розміщуються приміщення управління, конструкторських бюро, інформаційно-технічного призначення, копіювально-розмножувальних служб, обчислювальної техніки, охорони праці, приміщення для навчальних занять [5].

Адміністративні будівлі підприємств кін. XIX – поч. XX ст. знаходились в адміністративній зоні, неподалік від головного входу на територію. На невеликих об'єктах розміщувались одноповерхові будівлі дерев'яної конструкції: будинок канцелярії нафтової свердловини «Стефа» в Тустановичах (тепер м. Борислав), будинок заводу фірми «Бензонафта» в м. Станіславі (тепер м. Івано-Франківськ). На підприємствах більшої потужності будівлі були двоповерховими: адміністративні будинки нафтоперегінних заводів «Польмін» та «Австрія».

Будинок канцелярії нафтової свердловини «Стефа» в Тустановичах (тепер м. Борислав) [6] (Таблиця 1). Одноповерховий, дерев'яної конструкції, на високому фундаменті. Композиція головного фасаду асиметрична, підкреслена головним входом у вигляді ганку, ще один вхід влаштований справа від головного. Вікна прямокутної форми, розмірами 800 x 1520 мм. У плані будинок має форму прямокутника з таким набором приміщень: дві кімнати, два приміщення канцелярії, дві кухні, ганок і тамбур. Всі кімнати є суміжними між собою. Внутрішні стіни біля мурованих печей – цегляні. Дах двосхилий, на гребені розташовані два комини. Будинок не зберігся до теперішнього часу.

Адміністративний будинок нафтоперегінного заводу «Австрія» в м. Дрогобич (Таблиця 1). Розміщується на рівнинному рельєфі. Двоповерховий, мурований, тинькований. Первісно будинок був одноповерховим, покритим двосхилим дахом [7]. У плані має форму витягнутого прямокутника. Композиція фасадів симетрично-осьова. Бічні фасади увінчані трикутними фронтонами з півциркульними отворами у тимпанах. Головний фасад першого поверху почленований горизонтальними та вертикальними тягами. На яруси будинок поділений широкою міжповерховою тягою. Вікна прямокутної та квадратної форми, дерев'яної та металопластикової конструкції. У зв'язку з останніми ремонтними роботами частина вікон та дверей є замуrowаними, з боку правого бічного фасаду влаштований балкон. Тепер використовується як житловий.

Адміністративний будинок Газового заводу в м. Станіславі (тепер м. Івано-Франківськ) (Таблиця 1). Побудований у 1901–02 роках на вул. Ленкавського, 20. За словами відомого краєзнавця Михайла Головатого

перший газовий завод в місті був запущений у 1876 р. Автор проекту – німецький інженер. Будівництво тривало три роки. Розміщувався на місці торгового центру на теперішній вул. Дністровській (в австрійський та польський періоди вулиця називалась Газовою) [8]. У 1900 міська рада прийшла до висновку, що існуючий від 1873 газозавод на вул. Газовій вже не задовольняє потреб міста. Було прийняте рішення про побудову нового заводу на ділянці «Лан за Бельведером» в Княгинині, що належала містові. Передбачалося спорудження виробничого корпусу, складів та адміністративного будинку, про який мова. Проект був розроблений в технічному бюро магістрату. За конкурсом право на будову здобули підприємці Г. Шльосс і Л. Пфеффер

Розміщений у північно-західній частині міста, в межах колишньої ділянки Княгинин-Бельведер. У глибині ділянки, за кованою огорожею, північно-східним фасадом зблокований із суміжним будинком. Введений в дію у жовтні 1902. Рік будови викладений на сходах при вході в будинок з лівого торцевого боку [9].

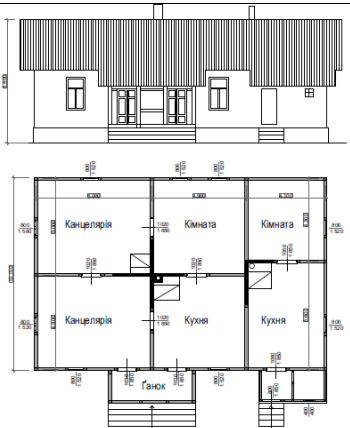
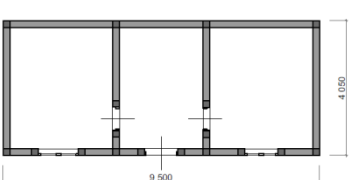

Будинок цегляний, триповерховий з напівпідвалом (третій поверх добудований під час реконструкції в радянський час), у плані наближений до прямокутника з виступаючим ризалітом з боку внутрішнього двору. Дах двосхилий, покритий шифером.

В оздобленні фасадів використані стилізовані історичні мотиви, піддані сецесійній стилізації. Автентична частина будинку належить ранній стадії розвитку станіславівської сецесії, позначеної рисами німецького югендстилю і є унікальним для Івано-Франківська взірцем тогочасної адміністративної споруди промислового підприємства.

В основу об'ємно-просторової структури головного фасаду покладено принцип симетрії та підкреслено її центральним головним входом. В оздобленні застосовано рустування стін на рівні першого поверху, неотиньковану автентичну цегляну кладку на другому поверсі та цегляну кладку «під розшивку» на третьому. По периметру фасад горизонтально розділений міжповерховими багатопрофільованими, підвіконною та міжвіконною гладкотинькованими тягами. З боку внутрішнього фасаду розміщена дизгармонійна прямокутна у плані добудова з двома прямокутними вікнами та додатковим входом в будівлю.

Вікна будинку з лучковим завершенням прорізу: на першому поверсі із замковими каменями та підвіконними нішами, в яких проглядаються фрагменти автентичної неотинькованої цегляної кладки, на другому – верхня частина має багатопрофільоване обрамлення із замковими каменями, нижня – підкреслена підвіконними карнизами. Вікна третього поверху декоровані за рахунок

цегляної кладки стін, з внутрішнього боку будівлі отвори прямокутної форми, позбавлені декору, на фасаді є окремі частини автентичної цегляної кладка.

Назва та місце розташування об'єкта	Фотофіксація, обмірні та архівні креслення	Особливості розташування. Характер рельєфу	Планувальні особливості	Конструктивні вирішення	Стильові особливості	Декоративні елементи	Збереженість. Теперішнє використання
Адміністративний будинок канцелярії нафтової свердловини «Стефа» в с. Тустановичі (тепер м. Борислав)	 <p>Креслення автора з посиланням на архівні матеріали [6, с. 1]</p>	Місце розташування - невідоме	Одноповерховий. У плані має форму наближену до прямокутника з таким набором приміщень: дві кімнати, два приміщення канцелярії, дві кухні, ганок і тамбур.	Дерев'яної конструкції. Стіни біля мурованих печей – муровані.	–	Декоративні елементи – відсутні.	Незбережений
Адміністративний будинок заводу фірми «Бензонафта» в м. Станіславові (тепер м. Івано-Франківськ)	 <p>Креслення автора з посиланням на архівні матеріали [10, с. 49]</p>	Розміщувався в східній частині міста. Рельєф території – рівнинний.	Одноповерховий. У плані прямокутної форми.	Дерев'яної конструкції	–	–	Незбережений
Адміністративний будинок нафтоперігінного заводу «Австрія» у м. Дрогобич	 <p>Джерело: https://www.google.com/maps</p>	Розташовується в східній частині міста, у вхідній зоні підприємства. Рельєф території - рівнинний. Будинок входив до складу нафтоперігінного заводу.	Двоповерховий (первісно – одноповерховий). У плані прямокутної форми.	Мурований	Ар-деко	Горизонтальні та вертикальні тяги на головному фасаді першого поверху; широка міжповерхова смуга; карниз, що увінчує будівлю.	Будинок добре збережений. Тепер використовується як житловий.
Адміністративний будинок Газового заводу в м. Станіславі (тепер м. Івано-Франківськ)	 <p>Фото автора, 2019 р.</p>	Розташовується в північно-західній частині міста, у вхідній зоні підприємства. Рельєф території - рівнинний.	Триповерховий (первісно був двоповерховий). У плані наближений до прямокутника з виступаючим ризалітом.	Мурований, цегляний	Сецесія	Рустування стін, автентична цегляна кладка; міжповерхові, між віконні та підвіконні гладкотиньковані тяги; оформлення вікон замковими каменями та підвіконними карнизами.	Тепер будинок входить в комплекс споруд ВАТ «Івано-Франківськгаз», у ньому містяться підприємства газового сервісу. З 2013 р. в підвальних приміщеннях знаходиться «Газовий музей».

Таблиця 1. Характеристика об'ємно-планувальних особливостей адміністративних будівель нафтогазових підприємств кін. XIX – поч. XX ст.

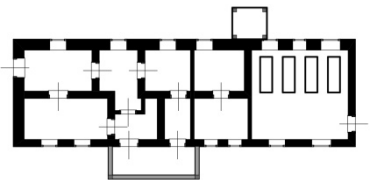
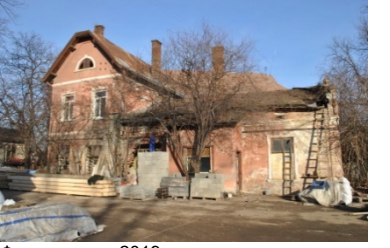
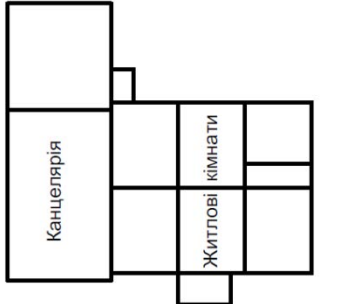
Тепер будинок входить в комплекс споруд ВАТ «Івано-Франківськгаз», у ньому містяться підприємства газового сервісу. З 2013 р. у підвальних приміщеннях знаходиться «Газовий музей».

На територіях підприємств розміщувались будівлі, що поєднували в собі адміністративну та житлову функції.

Адміністративно-житловий будинок нафтоперегінного заводу «Надвірнянська фабрика нафти і парафіну» в м. Надвірна Івано-Франківської області (Таблиця 2). Розміщувався на рівнинному рельєфі. Крім житлових кімнат в будинку знаходилась канцелярія та приміщення для розливання парафіну. Розміщувався на рівнинному рельєфі. Архівні джерела подають такий опис будинку: «Будинок мурований, розмірами 24,25 x 8 м, висотою 3,5 м. Конструкція даху дерев'яна. Дах критий бляхою. Крім того, прилягає веранда розмірами 2 x 6 м. Будинок складається з сіней, що ведуть до канцелярії і лабораторії. Із західної сторони розміщений вхід до кімнати, де розливають парафін, тут знаходяться 4 стелажі від 1 - 4, в яких міститься по 300 таць розмірами 22 x 35 x 4 см. Над стелажима знаходяться оббиті бляхою дерев'яні корита» [11, с. 11]. Будинок не зберігся до теперішнього часу.

Адміністративно-житловий будинок на вул. Хриплинській в м. Івано-Франківськ колишнього нафтоперегінного заводу «Брати Габер» (Таблиця 2). Розміщується на рівнинному рельєфі. Одно-, двоповерховий, мурований, цегляний, тинькований. У плані Г-подібної форми, складається з двох частин: двоповерховий об'єм з 4 убиральнями і сіньми, призначений для офісу, друга частина – одноповерхова з верандою, 5 кімнатами і сіньми, з яких 1 кімната призначена на канцелярські цілі, інші ж на житло начальника станції [12, с. 48].

Архітектурне оформлення фасадів у рисах стилю сецесії. Композиція головного фасаду на п'ять віконних осей має асиметричну будову. Ліва частина на дві віконні осі виділена гладко тинькованими лопатками та завершена фігурним аттиком. Горизонтально будинок почленований профільованими тягами. Вікна прямокутної форми з підвіконними карнизами, частина вікон одноповерхового об'єму та вікна другого поверху обрамлені багатопрофільованою лиштвою із замковими каменями. Фронтон південного фасаду акцентований півциркульним віконним отвором із підвіконним карнизом, профільованою лиштвою та замковим каменем. Головний вхід знаходиться з південного боку. Увінчують будівлю двосхилий дах на одноповерховому об'ємі та напіввальмовий – на двоповерховому. Покриття – бляшане. Тепер перебуває в аварійному стані та потребує ремонтно-реставраційних робіт.

Назва об'єкта	Фотофіксація, креслення	Особливості розташування. Характер рельєфу	Поверховість, планувальні особливості	Конструктивні матеріали	Стильові особливості	Декоративні елементи	Збереженість. Теперішнє використання
Надвірнянський нафтоперегінний завод в м. Надвірна	 <p>Креслення автора з посиланням на архівні документи [11].</p>	Розміщувався у південно-східній частині міста., у вхідній зоні підприємства Рельєф території – рівнинний.	Одноповерховий. У плані прямокутної форми.	Мурований	–	–	Будинок зруйнований
Адміністративно-житловий будинок Нафтоперегінного заводу «Брати Габер» в м. Станіславові (тепер м. Івано-Франківськ)	 <p>Фото автора, 2019 р.</p> <p>Креслення автора з посиланням на архівні документи [12]</p>	Розташовується у східній частині, у промисловому районі міста, зліва від головного входу. Рельєф території – рівнинний.	Одно-, двоповерховий. У плані Г-подібної форми. складається з двох частин: двоповерховий об'єм з 4 убиральними і сіньми, призначений для офісу. Друга частина – одноповерхова з верандою, 5 кімнатами і сіньми, з яких 1 кімната призначена на канцелярські цілі, інші ж на житло начальника станції [12, с. 48].	Мурований, цегляний	Сецесія	Фігурний аттик, гладкотиньковані лопатки, профільовані міжповерхові тяги, підвіконні карнизи, обрамлення вікон.	Будинок в аварійному стані. Тепер приміщення використовуються як склади.

Таблиця 2. Характеристика об'ємно-планувальних особливостей адміністративно-житлових будівель нафтогазових підприємств кін. XIX – поч. XX ст.

Такий тип будівель простежується також на нафтоперегінному заводі фірми «Якуб Ашхеназі» в м. Дрогобич [13]. Будинок розташовується зліва від головного входу. У плані Г-подібної форми; та перегінному заводі мінеральних масел фірми «Бахер і Гоман» в м. Дрогобич [14]. Будівля розміщується в західній частині території, справа від головного входу. У плані прямокутної форми. Головні входи влаштовані з північного боку. Будинок поділений на дві

частини: справа – житлові кімнати, зліва в чотирьох суміжних кімнатах – адміністративні приміщення.

Висновок:

1. Адміністративні будівлі розміщувались в адміністративній зоні підприємств. Рельєф території – рівнинний.

2. На невеликих підприємствах були одноповерховими дерев'яної конструкції. Стіни біля печей – муровані. На підприємствах більшої потужності – двоповерхові, мурованої конструкції. У плані мали форму прямокутника.

3. Архітектурному оформленню фасадів будівель притаманні риси сецесії, історизму та ар-деко. Досліджуваня дерев'яні будівлі не мали стильових особливостей та декоративних елементів.

4. Під час дослідження виявлено будинки, які виконують свою первісну функцію та залишаються у доброму стані (Адміністративний будинок Газового заводу в м. Станиславі (тепер м. Івано-Франківськ), зі зміною початкового призначення у доброму стані (Адміністративний будинок нафтоперегінного заводу «Австрія» у м. Дрогобич), в задовільному стані, зі зміною первісної функції й потребують ремонтно-реставраційних робіт (Адміністративно-житловий будинок нафтоперегінного заводу «Брати Габер» у м. Івано-Франківськ), повністю зруйновані, а на їх місці побудовані нові підприємства (адміністративний будинок заводу фірми «Бензонафта» в м. Станиславові (тепер м. Івано-Франківськ).

5. На територіях підприємств розміщувались будівлі, що поєднували в собі адміністративну та житлову функції.

Література

1. Дуфенюк, О. М. Формування нафтогазових комплексів східної Галичини в XIX – першій пол. XX ст. та їх вплив на просторову структуру регіону. *Містобудування та територіальне планування*. 2016. Вип. 59. С. 122-128.

2. Pietruszka, A. Kolonia Polminowska dawniej a dziś, *Kurier Galicyjski*. 2017. 22 (290). URL: <https://kuriergalicyjski.com/kolonia-polminowska-dawniej-a-dzis/> (дата звернення: 19.04.2023).

3. Кучер, Г.Ф., Скворій, Р.Т., Синенко, П.С., Ясінський А.Л. (2011). Історія міста Болахів, *Болахів Тут*. 2011. URL: <https://sites.google.com/site/bolekhivnewstut/> (дата звернення: 12.04.2023).

4. Креслення і технічний опис нафтоперегінного заводу акціонерного товариства «Болахів» в м. Болахів, Долинського повіту. 10 жовтня 1934 – 23 січня 1937 рр. *ДАІФО*. Ф. 47. Оп. 1. Спр. 501. 68 арк.

5. ДБН В.2.2-15-2005. Будинки і споруди; Житлові будинки. Основні положення. Вид. офіц. Київ, 2005. 35 с.
6. Плани будинку канцелярії нафтової свердловини «Стефа» в с. Тустановичах. 1922-1926 рр. ЦДАЛ України. Ф. 726. Оп. 1. Спр. 621. Арк. 1-2.
7. Нафтопереробний завод «Австрія»: веб-сайт. URL: <https://kresy.org.pl/8884386,foto.html?idEntity=7862739> (дата звернення: 19.04.2023).
8. Каталог Головатого-Бондарева: електронний ресурс. URL: <http://ifoonsku.usoz.ua/Dokumentacija/KGB.pdf> (дата звернення: 19.06.2023).
9. Головатий М. М. Адміністративний будинок 1901 – 02. *Інформація НРВ «Звід пам'яток...»*. 2010.
10. План і технічні описи нафтоперегінного заводу фірми «Бензонафта» в м. Станіславі. 27 березня 1935 – 4 серпня 1937 рр. Ф. 47, Оп. 1, Спр. 505, 69 арк.
11. Технічні описи нафтоперегінного заводу в м. Надвірна і акти комісії з огляду обладнання. 25 жовтня 1934 – 23 грудня 1938 рр. ДАІФО. Ф. 47. Оп. 1. Спр. 504. 45 арк.
12. Листування з вищим гірським округом у Львові, технічний опис та креслення нафтоперегінного заводу "Брати Габер" у м. Станіславі. 2 листопада 1934 – 17 липня 1939 рр. ДАІФО. Ф. 47. Оп. 1. Спр. 506. 86 арк.
13. Ситуаційний план нафтоперегінного заводу фірми «Якуб Ашхеназі» в м. Дрогобичі. 1930 р. ЦДАЛ України. Ф. 726, Оп. 1, Спр. 573, 1 арк.
14. Ситуаційний план будинків перегінного заводу мінеральних масел фірми «Бахер і Гоман» в м. Дрогобичі. 1924 р. Ф. 726, Оп. 1, Спр. 566, 1 арк.

PhD student **Savchuk Oksana**,
King Danylo University, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

ARCHITECTURAL AND PLANNING SOLUTIONS OF ADMINISTRATIVE BUILDINGS OF ENTERPRISES OF THE OIL AND GAS COMPLEX IN THE XIX – THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

The peculiarities of the architectural and planning structure of the administrative buildings of the oil and gas complex enterprises in the XIX – the beginning of the XX century in the territory of Ivano-Frankivsk and Lviv regions are described in the article. Archive materials were analyzed: general plans, situational schemes, plans, facades and sections. The characteristics of the studied objects are shown in the tables: location, topography of the territory, analysis of the three-dimensional planning structure, structural features, architectural solutions of the

facades (decorative details and decorative elements that form stylistic features). Some of the objects, in particular buildings and structures, have been preserved to this day. They are a valuable historical, urban and architectural heritage. They need detailed research.

The analysis of preserved buildings was carried out according to the following scheme: 1. Location. 2. Analysis of archival materials. 3. Comparison with the Google map of archival situational schemes and general plans, field surveys with the help of which preserved buildings were identified and an analysis of the current state was carried out. 4. Classification of buildings. 5. Description of architectural and planning features.

For the first time, the issue of researching the administrative buildings of the oil and gas complex enterprises in the XIX – the beginning of the XX century is covered in the work. As a result, the characterization of architectural and planning features was carried out. With the help of the method of field studies, the current state of the objects and a number of factors affecting their preservation and the future use of buildings and territories of industrial enterprises were revealed.

Keywords: planning organization; administrative buildings of enterprises, architectural solutions of facades; planning features; enterprises of the oil and gas complex in the XIX – the beginning of the XX century.

REFERENCES

1. Dufeniuk, O.M. Formuvannia naftohazovykh kompleksiv skhidnoi Halychyny v XIX – pershii pol. XX st. ta yikh vplyv na prostorovu strukturu rehionu. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. 2016. Vyp. 59. S. 122-128. {in Ukrainian}
2. Pietruszka, A. Kolonia Polminowska dawniej a dziś, *Kurier Galicyjski*. 2017. 22 (290). URL: <https://kuriergalicyjski.com/kolonia-polminowska-dawniej-a-dzis/> (data zvernennia: 19.04.2023). {in Polish}
3. Kucher, H.F., Skvorii, R.T., Synenko, P.S., Yasynskyi A.L. (2011). *Istoriia mista Bolekhiv, Bolekhiv TuT*. 2011. URL: <https://sites.google.com/site/bolekhivnewstut/> (data zvernennia: 12.04.2023). {in Ukrainian}
4. Kreslennia i tekhnichniy opys naftoperehinnoho zavodu aktsionernoho tovarystva «Bolekhiv» v m. Bolekhiv, Dolynskoho povitu. 10 zhovtnia 1934 – 23 sichnia 1937 rr. *DAIFO*. F. 47. Op. 1. Spr. 501. 68 ark. {in Polish}
5. DBN V.2.2-15-2005. *Budyanky i sporudy; Zhytlovi budyanky. Osnovni polozhennia*. Vyd. ofits. Kyiv, 2005. 35 s. {in Ukrainian}

6. Plany budynku kantseliarii naftovoi sverdlovyny «Stefa» v s. Tustanovychakh. 1922-1926 rr. TsDIAL Ukrainy. F. 726. Op. 1. Spr. 621. Ark. 1-2. {in Polish}

7. Naftopererobnyi zavod «Avstriia»: veb-sait. URL: <https://kresy.org.pl/8884386,foto.html?idEntity=7862739> (data zvernennia: 19.04.2023). {in Polish}

8. Katalog Holovatoho-Bondareva: elektronnyi resurs. URL: <http://ifoonsku.ucoz.ua/Dokumentacija/KGB.pdf> (data zvernennia: 19.06.2023). {in Ukrainian}

9. Holovatyi M.M. Administratyvnyi budynok 1901 – 02. Informatsiia NRV «Zvid pamiatok...». 2010. {in Ukrainian}

10. Plan i tekhnichni opysy naftoperehinnoho zavodu firmy «Benzonafta» v m. Stanislavi. 27 bereznia 1935 – 4 serpnia 1937 rr. F. 47, Op. 1, Spr. 505, 69 ark. {in Polish}

11. Tekhnichni opysy naftoperehinnoho zavodu v m. Nadvirna i akty komisii z ohliadu obladnannia. 25 zhovtnia 1934 – 23 hrudnia 1938 rr. DAIFO. F. 47. Op. 1. Spr. 504. 45 ark. {in Polish}

12. Lystuvannia z vshchym hirskym okruhom u Lvovi, tekhnichni opys ta kreslennia naftoperehinnoho zavodu "Braty Haber" u m. Stanislavi. 2 lystopada 1934 – 17 lypnia 1939 rr. DAIFO. F. 47. Op. 1. Spr. 506. 86 ark. {in Polish}

13. Sytuatsiinyi plan naftoperehinnoho zavodu firmy «Iakub Ashkhenazi» v m. Drohobychi. 1930 r. TsDIAL Ukrainy. F. 726, Op. 1, Spr. 573, 1 ark. {in Polish}

14. Sytuatsiinyi plan budynkiv perehinnoho zavodu mineralnykh masel firmy «Bakher i Homan» v m. Drohobychi. 1924 r. F. 726, Op. 1, Spr. 566, 1 ark. {in Polish}